

• els altres  
*gitanos*

*Proposta Pedagògica*



# *Índex*

I	Presentació	Pàg. 4
II	Metodologia i proposta didàctica	Pàg. 7
III	Activitats didàctiques	Pàg. 11
IV	Bibliografia	Pàg. 41
	Adreces d'entitats	Pàg. 41
	Pel·lícules	Pàg. 43
	Música	Pàg. 44
	Espectacles pedagògics	Pàg. 45
	Textes adjunts	Pàg. 46
V	Equip de treball	Pàg. 48

# I

## *Presentació*



Davant vostre teniu el material que acompanya l'activitat **Exposició-audició "Els altres gitanos"**.

L'activitat vol aportar a les nostres aules, sobretot en el darrer cicle de l'educació primària i en els primers cursos de l'ESO, un granet de sorra en el coneixement de la cultura gitana transnacional. Una nova contribució en la comprensió d'aquesta cultura, tan diferent i tan nostra al mateix temps, que vol fomentar la reflexió sobre les relacions entre els gitanos i la resta de la societat.

L'activitat es fonamenta en dues propostes complementàries que aporten al públic escolar una experiència directa, enriquidora i de comunicació, que ens permet realitzar un aprenentatge de valors durable. A l'aula, a posteriori, sota la direcció del professorat es realitzen un altre tipus d'activitats que reforcen i amplien el tema presentat.

**La presentació àudio-visual** ens permet desenvolupar una acció educativa dins d'un format proper a les noves tecnologies i als gustos multimèdia dels alumnes, la qual cosa ens permet beneficiar-nos de certs avantatges pedagògics.

Creiem que el disseny de l'activitat ha tingut en compte les característiques dels alumnes del cicle superior de primària i del primer cicle de l'ESO. En aquestes edats els alumnes estan molt interessats en aspectes concrets i realistes. En aquest sentit el nostre treball s'apuntala en dues referències: el referent mític i folklòric, que ens

## I *Presentació*



*L'activitat es fonamenta en dues accions complementàries que aporten al públic escolar una experiència directa, enriquidora i de comunicació*

permet d'explicar-nos a nosaltres mateixos i als altres, i el referent de la vida quotidiana, més al dia, que presenta a una societat gitana àmplia, diversa, actual i contextualitzada.

**L'audició musical** permet una aproximació a l'objecte de treball. Els alumnes poden entrar en contacte amb els músics, amb la seva música, amb la seva cultura. Es produeix una vivència directa i en positiu, que agrada a tothom i evidentment al públic infantil i adolescent. S'estableix un vincle real amb la realitat de les coses i una aproximació més emocional, i de valor, als continguts de l'activitat. I per conseqüent, potser, es fa més durable i es referma l'experiència educativa que us proposem.

En aquest sentit, el del contacte directe amb aquesta cultura, fóra bó que s'aprofiti la presència a l'aula de companys i companyes, gitanos o d'origen gitano, que poden aportar valuoses informacions, anècdotes o testimonis reals, que facilitin una major proximitat als continguts i objectius del treball. A la vegada considerem molt encertat i pedagògic potenciar un esperit de recerca sobre la pròpia cultura dels nens gitanos i que com educadors possibilitem que sigui compartida pel grup classe. Cal aprofitar aquesta avinentesa, i altres, per propiciar un ambient de reconeixement de la cultura gitana. Hem d'afavorir la basculació del protagonisme cultural cap a aquesta cultura minoritària durant el període d'activitats i quan es doni l'ocasió.

Les activitats didàctiques que us presentem (per fer a l'aula) pretenen aprofitar l'impuls de l'activitat directa i enriquidora en la que han participat els alumnes, per aprofundir i insistir en els objectius que ens plantegem. Hem recercat múltiples activitats i us presentem un reguitzell de propostes, algunes repescades d'altres treballs per la seva vàlua, i altres de creació pròpia per aquest projecte.

**L'activitat** es fonamenta en dues accions complementàries que aporten al públic escolar una experiència directa, enriquidora i de comunicació.

## I *Presentació*

*Les activitats didàctiques  
que us presentem pretenen  
aprofitar l'impuls d'una activitat  
realment directa i enriquidora*



Els continguts d'aquest dossier han estat valorats i millorats per un equip professional d'assessors que donen solvència i coherència al nostre projecte pedagògic. Per altra banda són els professionals, els mestres i els professors, que treballen amb els grups classe els que definitivament tenen la darrera paraula. En aquest sentit qualsevol suggeriment o millora serà rebut amb molt de grat. També volem manifestar que amb aquest treball no pretenem sentar càtedra. Més aviat encoratgem als diferents professionals de l'educació a posar de manifest el seu sentit crític i a recercar altres materials, altres enfocis, i si s'escau altres activitats i conclusions d'altres equips de treball i projectes. Per la nostra part, tot el que hem pogut estudiar, les fonts que hem considerat, els treballs i professionals que hem conegut en la nostra recerca... tot això, està d'alguna manera a la vostra disposició. No dubteu, en qualsevol cas, de contactar amb nosaltres: [kimarnal@hotmail.com](mailto:kimarnal@hotmail.com)

## II

# *Metodologia i proposta didàctica*



L'exposició-audició "Els altres gitanos" té una clara vocació pedagògica. Encara que un important destinatari de la mateixa és també el gran públic, així com les persones, les famílies, els grups. La seva simplicitat conceptual, la riquesa de continguts estimulants, la cura i efectivitat del disseny, la presentació "en viu" de l'activitat, les il·lustracions, les imatges narrades, i com no, l'audició en directe amb una orquestrina de cinc músics, fan de l'activitat un món de suggerències i vivències significatives per als nostres visitants i en especial per als alumnes, nens i joves, de primària i ESO. L'activitat principal és la presentació de l'exposició àudio-visual i de l'audició musical en la que han participat els alumnes, encara que és de la mà de les activitats didàctiques, que realment aconseguirem aprofundir en les bases del treball i en els objectius plantejats.

### **Destinataris**

En l'àmbit educatiu els participants de l'activitat són els alumnes del cicle superior de primària i els alumnes del primer cicle de l'ESO. Tot i això alumnes de més baixa edat i d'edat superior també poden participar de l'activitat. En aquest cas els materials requereixen de certs retocs tant a nivell de la presentació de l'exposició àudio-visual com del treball pedagògic a l'aula.

### **Materials**

- Guió complet de l'exposició (s'ha de sol·licitar)
- Compact disc autoeditat de la R.CH.B (s'ha de sol·licitar)
- Proposta pedagògica i didàctica (la versió pdf us permetrà seleccionar i imprimir els fulls que necessiteu a l'aula)

## II Metodologia i proposta didàctica

### Continguts

- La transnacionalitat del poble gitano. La diàspora arreu del món.
- Referents econòmics, socials, culturals, històrics i lingüístics que configuren una aproximació al coneixement sobre el poble gitano.
- Tradició, valors, costums, folklore, música, història, llegat oral, models de vida, valors, etc.
- Iconografia, símbols, estètica.
- El *rromanò* i el *caló*, així com l'interrelació amb les llengües europees. El cas del català i el castellà.
- Els gitanos músics de Bulgària i els gitanos “kalderers” de Rumania, així com altres grups gitanos provinents d'aquests països. Aproximació a la darrera migració gitana cap a Occident. Dificultats dels emigrants i aportacions culturals dels nouvinguts. Reconeixement i valorització de les cultures i societats gitanes.
- Les músiques gitana i clàssica-popular. Interrelació i enriquiment mutu.
- La cultura i societat gitanes vista pels altres pobles: discriminació, menyspreu, rebuig. Greuges socials.

### Objectius

- Donar a conèixer alguns trets significatius sobre la cultura i societat gitanes: el seu origen indostànic, la seva diàspora pel món, la seva presència en grups independents per tota Europa, les seves formes de vida seculars i la seva transició a la modernitat, el *rromanò* i el *caló*, la seva música, iconografia, els seus valors socials i familiars, les tradicions, el folklore, l'actualitat, algunes figures rellevants de la seva població, i la seva aportació a la construcció cultural i social de l'idiosincràsia europea.
- Donar a conèixer alguns trets específics gitanos en un cas particular: els gitanos músics de Bulgària, i les famílies “kaldereres” de gitanos de Rumania. La darrera gran onada migratòria cap a Occident després de la Segona Guerra Mundial, la dels “altres gitanos”.
- Facilitar la valoració de la cultura i societats gitanes en els seus aspectes majoritàriament acceptats com a positius.
- Afavorir una consciència cap el diàleg intercultural i la normalització social simètrica.
- Fer possible que els alumnes integrin els objectius sobre els continguts i valors, amb el màxim d'efectivitat i de manera lúdica.

*Disposem d'una àmplia proposta pedagògica adequada a partir dels últims cursos de la educació primària i per la ESO principalment*



## II Metodologia i proposta didàctica



*La principal dificultat a l'hora de treballar temes socials com el que abordem avui és la càrrega de prejudicis*

### Consideracions a la metodologia

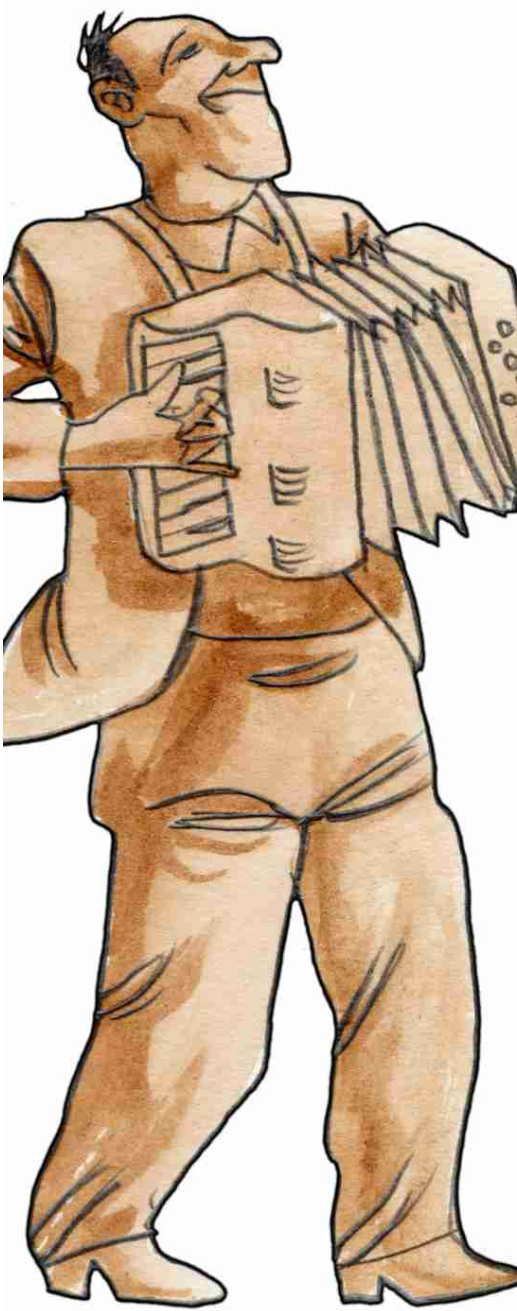
La principal dificultat a l'hora de treballar temes socials com el que abordem avui és la càrrega de prejudicis, sobretot en edats com l'adolescència o la primera joventut. Això ens obliga a ser rigorosos, inventius, i capaços de connectar amb aquesta franja d'edat a través de propostes adequades i atractives, que hauran de ser reals i properes, i per dir-ho en un mot: vivencials. En aquest sentit és important que la proposta que us presentem sigui el més significativa possible per al públic. Per això considerem important el contacte real amb imatges, icones, estètica i sobretot amb persones de la cultura gitana, o personatges, que hi facilitin el vincle. Volem que amb l'àudio-visual i l'audició els alumnes tinguin una vivència pràctica i real que incentivi l'interès per conèixer i entendre la cultura que presentem, i afavorir una consciència favorable vers l'interculturalitat.

### Per ser més efectius en els nostres plantejaments....

Cal preparar la visita o la participació a l'activitat. Hem de dotar-la d'incentius previs, d'estímul inicials que permetin la connexió dels alumnes amb l'activitat i que despertin el seu interès. En aquest sentit us recomanem un espectacle previ : **"Ravi Xanó, un gitano de la Índia"** ([www.piratakim.com](http://www.piratakim.com)), o altres que pogueu trobar. També pot ser suggerent i engrescador la visualització d'una pel·lícula, d'un documental, escoltar diverses músiques gitanes (des del Rajastan al nostre país), jugar o resoldre petites endevinalles sobre un poble nòmada "misteriós", llegir o dramatitzar un conte o una llegenda gitanes (bibliografia), etc, o bé escoltar històries, anècdotes o testimonis de companys d'ètnia gitana o dels seus parents. És convenient també que els professors llegueixin el guió de la narració i de l'audició per preparar el vocabulari específic que s'utilitza en les presentacions i en el conseqüent treball a l'aula. Els jocs de rol, el teatre, la poesia, etc, i en definitiva tot el que pugui facilitar "entrar a la pell de l'altre" afavoreix l'assoliment dels valors d'acceptació, valoració, reconeixement i fins i tot estima, vers les altres cultures minoritàries.

## II Metodologia i proposta didàctica

*Cal reivindicar a la majoria gitana,  
la de la normalitat,  
la de l'habitual convivència social*



Aquesta activitat està dotada d'un material didàctic força ampli que pot servir de recurs enriquidor per a l'activitat a l'aula.

També podeu aconseguir altres materials interessants en el vostre centre de recursos pedagògics o a través d'associacions i institucions específiques. Les activitats s'adrecen a un ventall d'edats una mica ampli, cosa que suposa que sigui important adaptar les activitats en algun moment, transformar-les si s'escau i primar unes per sobre d'altres a criteri dels educadors.

Les activitats didàctiques estan escrites en estil directe, s'adrecen directament a l'alumne i al professor al mateix temps, en un llenguatge entenedor i ben estructurat. Cada activitat acostuma a tenir una petita introducció que situa a l'alumne i al professor en el context precís que s'està treballant. També l'alumne pot trobar indicacions que faciliten la comprensió de la tasca i com lliurar-se al treball. Les activitats són ben diverses i depenen de cada cas es resolen de forma individual, per parelles, petit grup, gran grup o grup classe. El reguitzell d'activitats presentat vol afavorir l'aprenentatge en un sentit ampli i variat. Són propostes que ens sembla poden interessar o motivar els alumnes i que es basen sobretot en el debat, la xerrada, la recerca, la participació i l'expressivitat. Les propostes d'activitat tenen a veure més o menys directament amb les diferents parts de l'àudio-visual i de l'audició musical.

Creiem que s'ha de valorar la contribució social i cultural d'aquest poble i no només en referència als remarcables aspectes artístics. Cal reivindicar a la majoria gitana, la de la normalitat, la de l'habitual convivència social.

# III

## *Activitats didàctiques*

- Pàg. 12      Preparem el tema i l'activitat
- Pàg. 13      L'origen: el continent indi, bressol antic del poble gitano
- Pàg. 14      Els gitanos emigren cap a Europa i la resta del món
- Pàg. 16      Els gitanos europeus
- Pàg. 18      Oficis i treball en la comunitat gitana
- Pàg. 20      Latcho Drom, bon camí
- Pàg. 22      La llengua gitana, la llengua romaní, i el seu dialecte
- Pàg. 25      Costums, traduccions, valors
- Pàg. 28      L'última migració gitana: l'exemple dels kalderers de Romania i dels músics de Bulgària
- Pàg. 30      La música gitana europea
- Pàg. 33      La cultura europea occidental i la influència gitana
- Pàg. 36      Un passat difícil i un futur ple d'oportunitats per a tots

### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm. 1 Preparem el tema i l'activitat

El professor explica l'activitat. Aclareix el concepte d'exposició àudio-visual (que es basa en imatges, il·lustracions, animacions, videos, etc) que és explicada per un narrador "en directe". A continuació explica el concepte d'audició musical.

Es poden demanar opinions o comentaris referents als gitanos sobre aspectes valorables positivament com ara la música, el sentit de llibertat, la solidaritat familiar, etc.

Es pot demanar també sobre el que els alumnes saben de la seva història, origen, llengua, valors, sobre els gitanos antics i els actuals (els recentment nouvinguts), etc.

Tot i que poden aparèixer tòpics i comentaris prejudiciosos el professor ha de conduir l'activitat de manera que faci reflexionar als alumnes sobre la injustícia que comporten els prejudicis i les generalitzacions. Es pot explicar el concepte ampli de "prejudici" i utilitzar algun exemple que els hi sigui proper. Del tipus: "els catalans són uns garrepas". S'ha d'intentar despertar una certa sensibilització i el desig d'escoltar tesis i informacions que donin llum a la discussió o al col·loqui que es pugui produir a classe.

És important que els alumnes s'expressin i que compreguin com tòpics i prejudicis encapçalen la nostra visió sobre els gitanos i sobre tantes i tantes coses.

*La proposta número 1 s'ha de treballar de preferència abans de l'activitat "Els Altres Gitanos".*



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.2

#### L'origen: el continent indi, bressol antic del poble gitano

Activitat de recerca ràpida. Per grups: els alumnes investigueu el continent indi, utilitzant enciclopèdies, internet, etc.



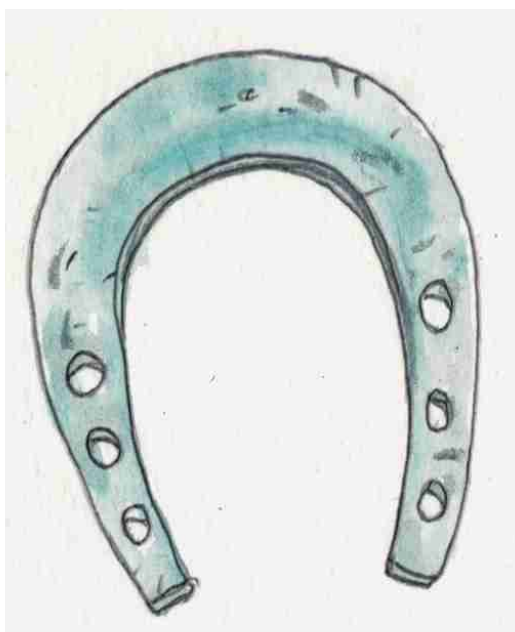
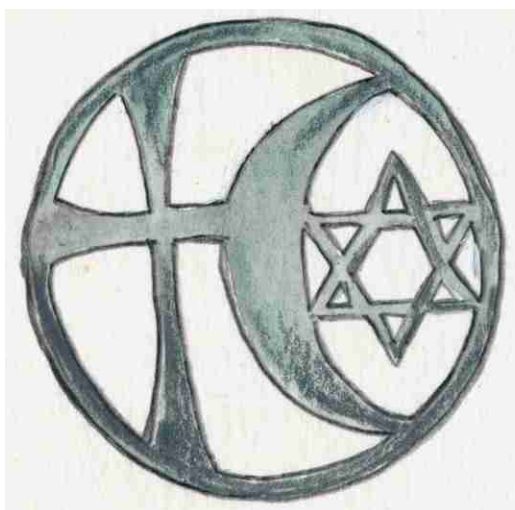
- Geografia
- Història
- Religions
- Costums i tradicions
- Vestimentes
- Els territoris del Rajastan i del Panjab
- El poble banjara (parents indis dels gitano)
- Els rom; el poble romà
- El sànscrit i els idiomes europeus

Un equip de plàstica fa un mural: mapa de l'Índia, indis amb roba tradicional, símbols i monuments religiosos, etc.

Un cap de grup o delegat presenta les seves recerques. Si el professor o alguns alumnes teniu robes, records, instruments de música, fotos, llibres, enregistraments musicals, incens, etc, els incorporeu a la presentació.

El professor insisteix en la "recerca ràpida" i facilita les fonts i les claus de recerca si s'escau. El professor decideix la temporalitat i la amplitud de la proposta.

Aquesta investigació ens enmarca el context indi-oriental a que pertany per origen i història als gitano d'arreu del món. Referència de partida indispensable per conèixer i comprendre aquest poble.



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.3 “Els gitanos emigren cap a Europa i la resta del món”

##### IA ACTIVITAT. RELACIONA MITJANÇANT FLETXES:

Activitat individual o per parelles. Us ajudarà recordar la narració que vàreu escoltar durant l'exposició àudio-visual.

---

segona fugida	EE.UU., Argentina, Mèxic, Colòmbia, ...
els banjara	Bulgària, Espanya, Romania
persecució, fam	el “primer” en arribar a Barcelona
Rajastan i panjab	parents indis dels gitanos
Ravi xanó	manera de moure's la població
caravanes	Figueres, Vic, Rubí, Reus, Mataró, ...
arribada a Espanya	més de dotze mil·lions
arribada a tota Europa	segle xv
comunitats gitanes apreciables	d'allà van venir els rom
poblacions gitanes nombroses	roms o poble romà
població gitana estimada en el món	segle xii
població gitana a Catalunya	emigració, fugida, ...
comunitats gitanes catalanes	Iran, Marroc, Turquia, ...
gitanos	segle xiv
els països amb més gitanos	unes setanta mil persones

---

### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.3

#### “Els gitanos emigren cap a Europa i la resta del món”

##### 2A ACTIVITAT. INVENTA UNA HISTÒRIA

Que justifiqui la fugida de moltes famílies, de tot un poble, des del seu lloc d'origen.

Activitat individual o per parelles en la que els alumnes heu d'escriure o narrar oralment a través d'un esquema una història en la que una família (un poble, una societat, un país, etc) es veu forçada a abandonar el seu lloc de pertinença. La història ha de presentar els personatges, la situació, el desenvolupament d'una petita trama i una resolució final.

Professor, cal que els alumnes siguin inventius i tractin de fer una història creativa. No cal que totes les històries tinguin un to dramàtic o un desenllaç desagradable o trist. Per facilitar això se'ls en pot donar als participants una paraula clau, per absurda que sigui, per trencar la inèrcia d'una història massa real o d'un excés de crònica negra.

### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.4 “Els gitanos europeus”

Els gitanos europeus són aquells gitanos que habitualment viuen a Europa o són nascuts en aquest continent. Són presents gairebé a tots els països europeus i a la majoria d'ells son la minoria cultural més important. Els gitanos d'arreu d'Europa són força diferents entre ells, però comparteixen uns trets diferencials que els identifiquen com a tals. Al continent europeu hi ha diversos grups gitanos. Es diferencien per la zona del continent en la que viuen, pels oficis que han desenvolupat al llarg de la seva història, per la forma de viure que tenen, o pel seu origen antic. Un dels trets que més els uneix és la llengua: el *rromanò*, que quasi bé es parla a tota Europa fora d'alguns països, com ara Espanya, on la repressió contra les llengües minoritàries ha estat des de sempre molt dura.

#### 1A ACTIVITAT. RELACIONA AMB COLORS

Dos a dos, els termes següents. Activitat per parelles.

KETAMA

el “rei” de la rumba

CARMEN AMAYA

fraires

GITANOS PORTUGUESOS

“temporers” a Espanya

PERET

popular cantant “pop”

JOAQUÍN CORTÉS

nous emigrants

GITANOS ROMANESOS

Yul Brinner

GITANOS MÚSICS DE BULGÀRIA

el ballarí més internacional

ROSARIO

mític actor de Hollywood

ANTIC JUGADOR DEL F.C. BARCELONA

Molt arrelats al nostre país

GITANOS CATALANS

gran “bailaora” catalana

POPESCU

Grup de “nou flamenco” molt popular



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.4 “Els gitanos europeus”

##### 2A ACTIVITAT. SEGELL DE CORREUS

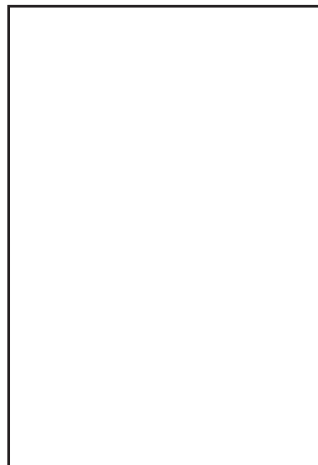
Hi ha gitanos que han esdevingut persones de molt de renom. Hi ha també formes de ser i de viure que han estat modernament homenatjades per certs governs progressistes. En aquests dos casos s’han imprès segells de correus d’ús corrent. Aquí sota et posem dos exemples reals. Et proposem dibuixar un de la teva inventiva amb temàtica gitana i que sigui inspirat en algú o en alguna cosa de vàlua. Posa-li un títol.



Camarón de la Isla,  
cantaor (Espanya)



*Les gens du voyage,*  
Homenatge als gitanos (França)



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.5 “Oficis i treball en la comunitat gitana”

Els gitanos tradicionalment han realitzat uns oficis que els han permès ocupar-se també de la seva vida familiar i social. Els gitanos nòmades, ja gairebé no en queden, han passat la vida amunt i avall i han realitzat treballs sovint valorats per la gent per on passaven. Aquests oficis tenen, sembla ser, el seu origen a l'Índia. Són per tant oficis antics que han dominat molt bé els gitanos. Un ofici molt habitual dels gitanos nòmades o itinerants ha estat el de calderer o ferrer, ofici que dona nom a un dels grups gitans europeus: els Kalderash o kalderari, o sigui, els calderers. Aquest ofici els permetia guanyar-se la vida i poder ocupar-se de la seva importantíssima vida familiar i social. Aquest grup és molt nombrós a Romania i ara freqüent al nostre país per la seva migració des del seu país fins el nostre. Altres gitanos eren experts ensinistradors d'ossos que entretenien a la gent dels petits pobles agrícoles on sovint la vida era una mica avorrida. A Bulgària queden els darrers ensinistradors gitans d'ossos, encara que les polítiques proteccionistes de la vida salvatge estan a punt d'acabar amb aquest ofici. A Espanya hi han encara grans professionals en la compra i venda de bestiar, antiquaris reconeguts, així com les cistelleres de més renom d'arreu d'Europa, etc.

Us proposem dues activitats per pensar una mica sobre l'economia, el treball i la manera tradicional de guanyar-se la vida d'aquest poble:

#### **IA ACTIVITAT. UNA XERRADA DE TOTA LA CLASSE**

Per opinar sobre el fet que els gitanos sovint han preferit “treballar per viure”, en comptes de “viure per treballar”. Han optat per viure amb menys benestar material, a canvi de més temps i llibertat per a dedicar-se a la família i a les seves activitats socials. És bó que hi hagi molta participació, que tothom parli amb llibertat, però fent l'esforç d'explicar les raons de cadascú per dir una cosa o una altra. Els gitanos han realitzat durant segles uns oficis que avui amb l'industrialització i la modernitat s'estan perdent o ja s'han perdut per sempre. Alguns d'aquests oficis també els feien els nostres avis no gitanos. Us proposem resoldre aquestes qüestions (us ajudarà recordar la narració que vàreu sentir durant l'exposició àudio-visual):

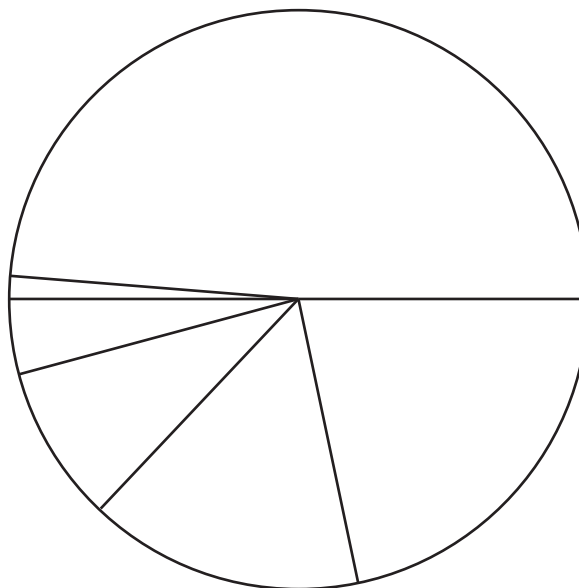
### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.5 “Oficis i treball en la comunitat gitana”

##### 2A ACTIVITAT. COMPLETEU UN DIAGRAMA DE FORMATGETS

En el que s’ha de posar les sis activitats laborals que us hem escrit més avall. Com més gran el formatget més persones les que s’hi dediquen a aquella activitat o ofici en l’actualitat. Utilitzeu la lògica i la pista següent: tres activitats són les més habituals, més o menys per igual, i ocupen elles soles quasi tres quartes parts de tot el formatge. Per contra hi ha també tres que són minoritàries i de poc pes en l’economia general.

- Venda ambulat i comerç
- Temporers-es agrícoles
- Empleades de la llar
- Artistes
- Professionals
- Obrers manuals i empleats



**Activitat complementària:** Si coneixeu gitanos, o persones que en coneixen, mireu de descobrir com era la seva feina antigament (durant la generació anterior) i com es guanyen la vida avui en dia.

Escriviu-ho com si es tractés d’una crònica periodística.

### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.6 “Latcho Drom, bon camí”

Els avantpassats dels gitanos actuals van abandonar l'Índia fugint dels invasors. Primer dels guerrers islàmics i després dels poderosos mogols. Des del segle IX, aquest poble ha estat en moviment, tot i que certes famílies i grups des de molt aviat es van instal·lar en pobles grans i ciutats de tota Europa, com ara Barcelona.

Molts gitanos s'han desplaçat sense domicili fixe, resseguint unes rutes de viatge que coneixien com la palma de la mà amb els seus *carromatos* o *rolots* on guardaven les seves pertinences i on s'aixoplugaven del mal temps. Sovint la seva vida nòmada ha estat una cosa desitjada per ser una manera de viure que té a veure amb el gust per la llibertat. Però de vegades els gitanos s'han desplaçat en grans quantitats, i no precisament per gust, sinó fugint de la fam, les epidèmies, la repressió i el rebuig de la gent, quan no de la mort i l'extermini com va passar durant la Segona Guerra Mundial. Molt sovint el seu viatjar és simplement per millorar les seves condicions de vida. La vida nòmada i lliure, “viure viatjant”, ha comportat certs problemes de comprensió entre els costums nòmades i els costums dels que hi viuen fixes, que acostumen a ser la majoria.

Us proposem dues activitats per tractar aquest tema:

#### IA ACTIVITAT. CONFECCIONA DUES LLISTES

##### (ACTIVITAT INDIVIDUAL)

En una llista posa les raons per les quals tu i la teva família viviu com ho feu de manera fixa en un lloc i en una altra llista les raons per les quals t'agradaria una vida nòmada. Fes un dibuix de tu i la teva família, o amics si ho prefereixes, en una situació nòmada.

Això lliga amb l'esperit de llibertat i aventura, però com explicàvem abans no sempre la forma de vida nòmada és un desig nostre; de vegades és conseqüència la més pura necessitat, a la falta de feina, terres o recursos.

### III *Activitats didàctiques*



#### Proposta núm.6 “Latcho Drom, bon camí”

##### 2A ACTIVITAT. BUSQUEU EN UNA ENCICLOPÈDIA O A INTERNET (ACTIVITAT DE GRUPS REDUÏTS)

I amb l'ajut del professor, les grans migracions de la història. Observa les seves causes, el seus efectes i la seva importància en la història dels llocs, la gent i la cultura. Fixa-t'hi que potser no apareixen els roms, el poble romà, per enlloc. De vegades es poden trobar referències... en tot cas que tingueu sort en la vostra investigació. Comenta els resultats amb els teus companys i amb el professor a nivell de grup classe.



### III Activitats didàctiques

Proposta núm.7

#### “La llengua gitana, la llengua romaní, i el seu dialecte”

Els gitanos de tot el món tenen una llengua que els uneix, encara que no tots la parlen. Per exemple a Espanya s’ha perdut molt per la repressió i persecució que van patir els gitanos i la seva llengua des de l’època dels Reis Catòlics. I també pel fet d’estar-se molts anys visquent en un lloc on s’acaba adoptant la llengua d’aquell lloc com a pròpia. La llengua romaní que es parla a Espanya s’anomena caló i es una variant, un dialecte d’aquesta llengua. Aquesta llengua és molt rica en paraules que venen d’altres idiomes europeus i asiàtics (el viatjar tant i durant segles ho facilita) tot i que té una arrel, una base, que s’ha d’anar a buscar a l’Índia, el bressol d’aquest poble. Té semblança amb el sànscrit i amb altres llengües d’orient, com ara l’urdú que parlen els paquistanesos que ara són tan presents en moltes ciutats i pobles del nostre país. D’altra banda la llengua gitana també ha donat paraules a les llengües dels països on han viscut i viuen comunitats gitanes de certa importància. Per exemple, a Romania, el romanès, té unes tres-centes paraules que venen de la llengua gitana. El català té potser algunes dotzenes de paraules d’aquesta llengua.

Us proposem ara una amena classe de llengua romaní:

**IA ACTIVITAT. JUCA UN GRUP AMB UN ALTRE.**

**(GRUPS DE 4 ALUMNES)**

Es tracta d’un joc consistent en endevinar el nom en romaní d’unes coses representades per dibuixos. Per una cara d’una petita peça de cartolina (de 10 x 10 cm) hi ha el dibuix i per l’altra el nom en romaní. Es juga per torns i guanya el grup que endevina tots els termes de forma seguida en una mateixa jugada. El grup contrincant “marca” l’ordre de l’endevinació de les cartolines dibuixades per dificultar el treball memorístic. El joc s’inicia deixant un temps de dos minuts per familiaritzar-se amb les paraules i els seus significats.

**Paraules:** gos (*jukel*), pa (*manró*), cavall (*gras*), sol (*kham*), guitarra (*baxañi*), cullera (*roj*), arbre (*rukbi*), pluja (*brishind*), casa (*kber*), dit (*gustò*), Espanya (*Sesé*), autobús (*otobuz*), àvia (*màmi*), dona (*romi*).



Jukel (gos)



manro (pà)

### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.7 “La llengua gitana, la llengua romaní, i el seu dialecte”

2A ACTIVITAT. CONJUGA LA TEVA PRIMERA FRASE EN ROMANÍ.  
(ACTIVITAT INDIVIDUAL)

Consulta la informació de més avall.

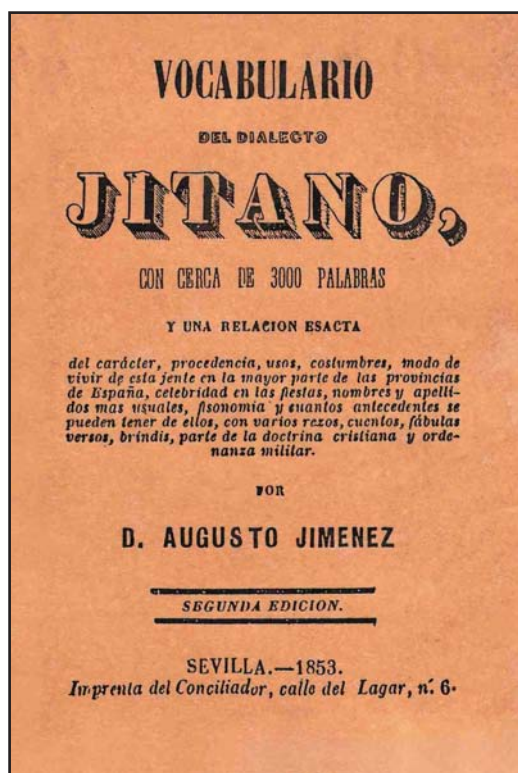
El meu nom és ..... i tinc ..... anys

Mùri anav si ..... thàj si man ..... bresh

Si et ve de gust escriu-la en alguna carpeta o llibreta teva o bé en un dels dibuixos que facis durant aquest treball de curs.

**Aquí teniu una petita llista de noms:** Atronènse (Antoni), Xardanay (Joan), Ostelinda (Maria), Ruxi (Rosa), Xose (Josep), Felipe (Felip), Lusìa (Llúcia), Luis (Lluís), Càrmen (Carme), Adonay (Manuel), Pobeà (Jesús),...

**I els números que necessiteu:** 1-jekh, 2-duj, 3-trin, 4-sthar, 5-panch, 6- shov, 7- ehta, 8-oxto, 9-enia, 10-desh, 11- pesujekh, 12-pesuduj...



### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.7

#### “La llengua gitana, la llengua romaní, i el seu dialecte”

És possible que a classe hi hagi algun/a company/a que parli romaní. Us poden ensenyar paraules i coses referents a la seva cultura, a la seva vida. També es possible que les paraules que ells utilitzin no siguin exactes a les que us hem escrit nosaltres. Això potser és a causa de les diferències que existeixen entre els molts dialectes gitanos. Els gitanos catalans i espanyols utilitzen encara paraules del caló. Algunes de les quals amb els anys s’han convertit en paraules de la llengua catalana. Algunes les sabeu, o fins i tot les utilitzeu. Entre tots els alumnes de la classe i el professor realitzeu aquesta tercera activitat.

#### 3A ACTIVITAT.

MIREU D’ESBRINAR EL SIGNIFICAT D’ALGUNES PARAULES

Són del caló i al mateix temps del català: xaval, jalar, xaxi, paio, pispar, birlar, xalar, pringar, xusma, xorar, xivato, molar, calés, botxí, barraca, txabola, etc.

Si algún alumne o professor té o pot tenir contacte amb gent gitana podeu demanar quines paraules del caló utilitzen i comprovar si coneixeu el seu significat.



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.8 “Costums, tradicions, valors”

##### IA ACTIVITAT. DIBUIXOS

Els gitanos mantenen una forma de viure pròpia, tradicional, amb uns valors i costums que els hi són molt personals. Amb la informació de que disposes, i en grups de quatre persones amb la tutoria del professor, mireu de fer dibuixos senzills o esquemàtics que expressin el millor possible els valors, costums o tradicions gitanes. Es tracta de fer un treball de síntesi, en el que heu d'utilitzar la imaginació i la creativitat més que desenvolupar una acurada tècnica de dibuix. “Guanya” no el millor dibuix sinó el que expressa millor un significat.



(no jerarquia, no país, no exèrcit)

(importància dels ancians)

(valors i costums tradicionals)

### III *Activitats didàctiques*

(la importància de la família i del grup)

(llibertat i vida nòmada)

(convivència social)

(religió dels llocs on viuen)

(gitanos sedentaris)

(sensibilitat artística)

### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.8 “Costums, tradicions, valors”

##### 2A ACTIVITAT. JOC TEATRAL

Ara us proposem un joc teatral, un joc de rol. De vegades determinats costums, tradicions o valors, poden xocar amb altres persones que són veïnes. Això no passa sempre, ni sovint, però de vegades es donen situacions que poden ser molestes per a uns i per als altres. Busqueu situacions d'aquest tipus entre la informació dels exercicis precedents i feu un teatret. El podeu fer més improvisat o tant mateix el·laborat, per viure a la vostra pell aquestes situacions. Cada personatge ha de viure la incomoditat generada per l'altre grup de personatges.

Exemple:

*De vegades a l'hospital hi ha grans famílies -alguns cops són gitanes- que vetllen i acompanyen els malalts. De vegades això comporta molèsties per a les altres persones que estan a l'hospital, per sorolls, per haver-hi massa gent en espais reduïts, etc. Per altra banda els gitans se senten marginats per no poder ocupar-se degudament dels seus malalts i no poder conviure adequadament al voltant seu.*

En l'exemple anterior poden haver els següents personatges: metge 1, metge 2, pacient que passeja, pacient del llit veí, pacient gitano, familiar 1 del pacient “paio” (vol dir no gitano), familiar 2 del pacient “paio”, familiar gitano 1, familiar gitano 2, familiar gitano “nen/a” 1, familiar gitano “nen/a” 2, familiar gitano “nen/a” 3, familiar gitano “nen/a” 4, familiar gitano “avi”, familiar gitano “àvia”, familiar gitano “cosí”, familiar gitano “oncle”, familiar gitano “germana” ...

Els grups els formeu després de saber el nombre de personatges de cada història. Mireu de plantejar, entre tots els alumnes de classe, quatre o cinc situacions tipus. Heu de procurar passar-ho bé i que també ho faci el públic. Finalment feu una reflexió de grup de l'experiència



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.9 “L'última migració gitana: l'exemple dels kalderers de Romania i dels músics de Bulgària”

Des de l'Europa més pobre arriben moltes persones i famílies per mirar de millorar les seves condicions de vida. Entre aquestes persones venen moltes que són gitanes, i que solen correspondre's amb la població més pobre i més marginada dels seus respectius països.

Entre els nous gitanos que han vingut al nostre país hi ha: les famílies kaldereres de Romania i els músics de Bulgària, així com gitanos i gitanes d'altres grups provinents també d'aquests països.

Entre aquests emigrants hi ha persones ben situades a la nostra societat que treballen al camp o a la construcció. Altres amb menys sort viuen en unes condicions més difícils, amb grans famílies, sense oficis que practicar en el nostre món modern i industrial, sense documents de residència ni treball, amb poques opcions per viure dignament i per entendre's amb la societat on han anat a parar.

Un cas especial és el dels músics búlgars. Ells venen oferint el seu art, música: gitana, clàssica, popular, internacional. Aquests gitanos tenen ofici, són músics, i això els permet ser més valorats dins de la nostra societat. Aquests “especialistes” tenen millors capacitats per buscar-se el manteniment propi i el de les seves famílies. Hi ha altres gitanos búlgars que no practiquen la música i que treballen allà on poden, en tota mena d'oficis. Com tots els emigrants acostumen a enviar uns diners a casa seva, als seus països, perquè allà els seus parents hi puguin viure millor. Aquests grups de persones formen part dels nostres nous gitanos, “els altres gitanos”.

Us proposem algunes activitats per fer individualment; després podeu comentar alguns treballs en veu alta i fer una mica de xerrada.



### III *Activitats didàctiques*

1) **Escriviu el que recordeu** sobre les imatges visionades sobre els gitanos romanesos i búlgars, tant als seus països d'origen com a Barcelona.

2) **Joc de rol “literari”: escriu un diari personal.** Posat a la pell d'una d'aquestes persones, un “kalderer” o un músic búlgar. Intenta imaginar-te la situació i escriu un petit diari dels dies de viatge en autobús, amb pocs diners, i l'arribada a Barcelona, sense conèixer l'idioma, sense saber on dormir, pensant que la gent i les autoritats no es preocuparan per tu. Hauràs de passar certes penalitats... hauràs de fer treballs poc rendibles o no massa interessants per guanyar alguna cosa. Si ets un músic podràs sortir al carrer a tocar la teva música i posar el barret... El darrer dia de diari hauràs d'escriure les coses bones que esperes i els teus desitjos d'un futur més optimista per a tu i per la teva gent.

**LES ACTIVITATS SEGÜENTS SÓN PER FER-LES EN GRUP.**

3) **Recordeu les imatges dels videos de l'exposició àudio-visual i feu una xerrada** per debatre les opinions que tenim dels emigrants pobres que ens visiten. Mireu de buscar sol·lucions per als problemes que us pugui semblar que existeixen. Ajudats per un moderador i un assistent anoteu a la pissarra en una banda els problemes, els conflictes, i al costat les solucions que entre tots us penseu.

4) **Hi ha una pel·lícula documental**, molt bonica, sense paraules però amb molta música, que fa un recorregut per tots els llocs on viuen els gitanos del món. Ens mostra les seves formes de viure i les seves músiques, des de l'Índia a Espanya, passant per Romania i també Bulgària (els països d'on més ens arriben els “altres gitanos”). El film es titula: *Latcho drom* (Bon viatge) i ha estat dirigit per Tony Gatlif. Si la voleu veure, i comentar, consulteu amb els vostres professors.



### III Activitats didàctiques

#### Proposta núm.10 “La música gitana europea”

Amb l'exposició àudio-visual i l'audició musical heu apreciat la música gitana de l'est d'Europa: de Bulgària, Romania, Rússia, Grècia, Turquia, Macedònia, Sèrbia, Bòsnia, etc. També heu apreciat que la música gitana ha influenciat altres músiques europees i de la mateixa manera aquestes altres músiques també han influenciat les músiques gitanes. La música gitana europea forma part de les riqueses culturals del nostre continent i és apreciada en tots els països on es fa. En especial a Espanya, a Romania, a Bulgària, Sèrbia, Macedònia, etc.

**Us proposem unes activitats** per recordar i conèixer millor les músiques gitanes dels “altres gitans”. També per fixar-nos de passada en altres músiques més nostres com ara el flamenco, la rumba catalana o el *jazz manouch* que tant tenen a veure amb els gitans.

#### **1A ACTIVITAT. ESCOLTEU MÚSIQUES GITANES.**

Escolteu músiques gitanes de l'est d'Europa, flamenco, rumba catalana, *jazz manouch*, i músiques gitanes modernes més *pop*, guitarra flamenca, etc. En grups petits mireu de respondre a algunes qüestions i al final de la sessió mireu de fer una posta en comú. Mentre feu la posta en comú podeu tornar a posar les músiques.

#### **Elements a considerar:**

- Lletra, si la podeu entendre (tema, idees principals, tornada, text).
- Tipus de sentiment que expressa, tristor, alegria, melancolia, pena, solemnitat, etc. Potser una cançó té varis sentiments a la vegada.
  - Intensitat dels sentiments (a la lletra i a la interpretació).
  - Dificultat i característiques del cant.
  - “Solos” instrumentals (identifica els instruments, perquè uns i no altres, que t'han semblat?, quin significat aporten a la composició?).
  - Ritme (com és? identifica els instruments).
  - Altres consideracions.



### III Activitats didàctiques

#### Proposta núm.10 “La música gitana europea”

Escolteu l'himne català *Els segadors* i l'himne internacional gitano *Djelem, djelem*

(<http://danzandoencirculo.bitacorras.com/archivos/2005/08/31/djelem-djelem3>).

Llegiu sobretot la lletra d'ambdós himnes. Els textos els trobareu adjunts. Consulteu el professor.

#### 2A ACTIVITAT. COMENTEU LES DIFERÈNCIES MUSICALS I LA TEMÀTICA DE LA LLETRA DELS DOS HIMNES (TOTA LA CLASSE)

Les lletres les trobareu als textos adjunts.

Podreu comprovar que els dos són molt diferents i a la vegada els dos tenen un punt de semblança i que tots dos ens poden arribar a emocionar. La música i la lletra de cada cançó ens dona una valuosa informació sobre cada un d'aquests pobles, sobre la seva història, les seves experiències, el seu caràcter, la seva idiosincràsia, etc.

#### 3A ACTIVITAT. APRÈN I INTERPRETA AQUESTA CANÇÓ TRADICIONAL GITANA TÍPICA DE L'EUROPA DE L'EST

Ho pots fer amb la flauta dolça o bé amb qualsevol instrument melòdic que coneguis.

#### GLAVA LI TABOLI



### III *Activitats didàctiques*

#### Proposta núm.10 “La música gitana europea”

Durant l'audició vam escoltar i veure l'interpretació del folklore gitano que ens ve d'Europa de l'est. Us recordem que vam veure un cert tipus d'instruments musicals, vam veure els músics interpretant les cançons, vam escoltar els seus trepidants “solos”, les seves músiques mogudes, els “horos”, i les seves músiques més sentimentals.

Us proposem un petit exercici de síntesi i de dibuix:

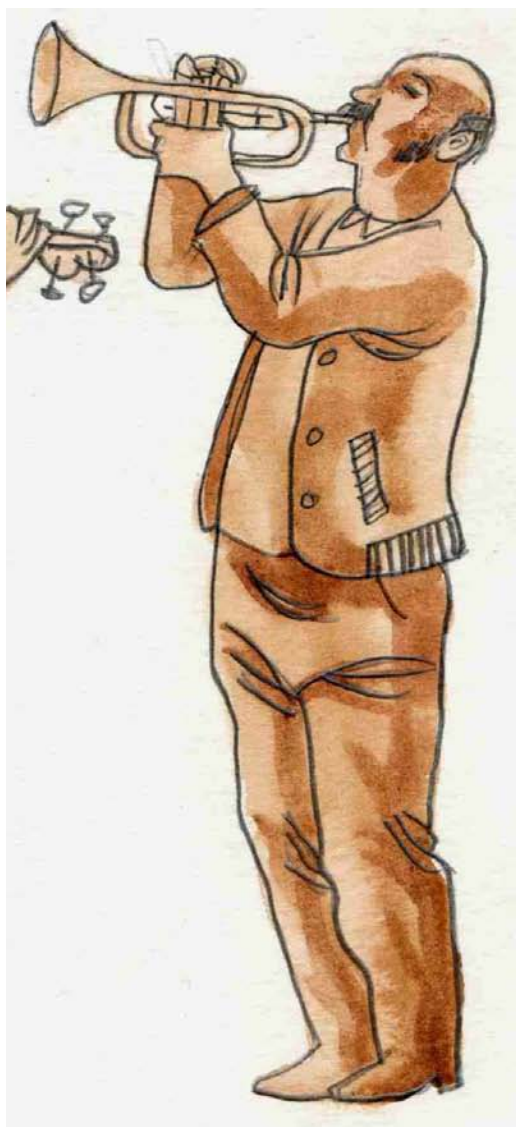
#### 4A ACTIVITAT. DISSENYAR I DIBUIXAR LA CARÀTULA DEL NOU CD DE LA ROMANÍ CHAVÉ BULGARIA (ELS MÚSICS DE L'AUDICIÓ MUSICAL)

Potser amb imatges realistes dels seus components, fent música o passejant, fent una «pose» divertida o seriosa, o bé a partir d'imatges figurades, símbols, colors, etc. Podeu fer-ho a mida real (12 x 12 cm) o bé més gran perquè sempre es podria reduir. Utilitzeu, això si, el format quadrat que tenen els CD comercials.

Podeu utilitzar l'enciclopèdia o Internet per consultar dibuixos o fotos dels instruments utilitzats o altres coses que us puguin interessar per fer aquesta caràtula.

#### 5A ACTIVITAT.

Si us ve de gust una altra pel·lícula us recomanem una bonica història entre dos nens adolescents, un gitano i l'altre paio, entorn a la figura del grandíssim músic de jazz *manouch*, el gitano belga Django Reinhardt. Em penso que us agradarà molt. El seu títol és *Swing*, del director Tony Gatlif (2003). Consulteu els vostres professors.





### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.11

#### “La cultura europea i occidental i la influència gitana”

El món gitano, amb les seves maneres de viure, la seva música, la bellesa de la seva gent, la seva sentimentalitat i temperament, els seus costums “orientals”, entre altres trets característics, ha influït en alguns dels grans creadors de la cultura europea i en la temàtica de la seva obra. Per fer un recordatori de tot això us proposem que relacioneu els termes d’una columna amb els de l’altra utilitzant fletxes o colors.

**1A ACTIVITAT. RELACIONEU ELS TERMES D’UNA COLUMNA AMB ELS DE L’ALTRA UTILITZANT FILETS O COLORS**

Podeu consultar l’enciclopèdia, Internet, a més a més de recordar l’activitat àudio-visual.

---

Pel·lícules del món gitano	Georges Bizet
Autor de l’opera “Carmen”	Moviment romàntic
Gran compositor hongarès	Cervantes
Autor de La Gitanilla	Julio Romero de Torres
Autor de teatre francès	Emir Kusturika, cineasta
Autor del romancero gitano	Truman Capote
Sempre surten gitanos a les seves novel·les	Franz Liszt
Gran pintor espanyol del segle xx	Molière
Obres d’inspiració en el tema gitano	Federico García Lorca
Grans pintures sobre el món gitano	Grans intèrprets espanyols
Flamenc: cant, ball i “toque”	Picasso, Van Gogh, etc

---

### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.11

#### “La cultura europea i occidental i la influència gitana”

Ara feu el mateix: uniu amb fletxes o relacioneu amb colors les caselles de la dreta amb les de l'esquerra, per recordar els noms importants de la cultura gitana que tant han aportat a la cultura i a l'art espanyol i/o europeu.

2A ACTIVITAT. UNIU AMB FLETXES O RELACIONEU AMB COLORS

---

Rosario Flores	El més gran <i>cantaor</i> de flamenco
Tomatito	La gran <i>bailaora</i> catalana
Las Ketchup	Flamenc de prestigi internacional
Ketama	El gran guitarrista del <i>jazz manouch</i>
Carmen Amaya	El guitarrista de rock-flamenc
Diego “el cigala”	Popular cantant pop
Gipsy Kings	Conegut grup francès de rumba
Django Reinhardt	Els “nous” flamencs
Raimundo Amador	El famós trio del “Aserejé”
Taraf Haïdouks	Pares de la rumba catalana
Ezma Razzopova	La cantant anomenada “reina dels gitanos”, cantant
Camarón de La Isla	Gran orquesta gitana de Romania
Tony Gatlif	Un guitarrista flamenc molt admirat
Yul Brinner	Cineasta francès d'origen gitano
Peret i “el Pescailla”	Famossíssim actor de Hollywood

---

### III *Activitats didàctiques*



#### Proposta núm.11 “La cultura europea i occidental i la influència gitana”

Els gitanos tenen també un protagonisme en la cultura popular, en les festes i celebracions europees.

T'atreveixes a:

**3a ACTIVITAT. RELACIONAR CORRECTAMENT ELS CONTINGUTS DE LES DUES COLUMNES...**

Les bodes a Romania

En contes i proverbis de Polònia

Confeccionen i venen

A Polònia és molt habitual

Als pessebres de Polònia i França

Les radios i televisions a Europa

La rumba catalana

Ball de gitanes

A França és molt coneguda la

Cistelles i palmons de Pasqua

Romeria gitana de Sainte Marie

Els gitanos són herois

Grups gitanos de nadal

La van inventar els gitanos catalans

Trobem la figura del gitano i l'ós

Programen sovint música gitana

Les animen grups de músics gitanos

Ball tradicional català

### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.12

#### **“Un passat difícil i un futur ple d'oportunitats per a tots”**

Els gitanos des de fa segles han patit marginació, racisme, prejudicis, atacs, penyalitats i persecució. De moltes maneres i d'intensitat variable. Avui dia, aquesta població minoritària, tan nostra, està sovint en una situació social difícil, encara no del tot resolta: de vegades confonem societat i cultura gitana amb conflicte, amb problemàtica, delinqüència i marginació. Aquesta gran injustícia ha de finalitzar definitivament. Hem de ser capaços de valorar els pobles amb igualtat i responsabilitzar dels actes concrets als individus que els realitzen. De tota manera i malauradament hi ha sectors de la població gitana, que a l'igual que altres sectors de la societat en general, viuen en condicions de pobresa, manca de recursos, marginació. Això de vegades provoca situacions de conflictivitat social.

La nostra societat, la de totes i tots, ha d'aconseguir trencar amb els prejudicis i les valoracions a la lleugera. Quan coneixem alguna cosa se'ns dona l'oportunitat d'estimar-la i respectar-la encara més, de valorar-la. Ara us convidem a acabar aquest treball amb **una doble activitat** que ens permet precisament això: respectar, estimar i valorar, una cultura tan nostra com desconeguda per la immensa majoria de nosaltres.

#### **IA ACTIVITAT. ANALITZEU I FEU UNA XERRADA**

En gran grup analitzeu les dues frases següents i feu una xerrada ben participativa sobre el seu significat i missatge:

*“El cant i la música són un llenguatge universal que ens agermana, que ens apropa, que ens fa capaços de vibrar amb uns mateixos sentiments. Gràcies a això prenem consciència que totes les persones, sigui quina sigui la comunitat a la que pertanyen, llengua o cultura, són bàsicament iguals”*

de P. Lluís Armengol

### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.12

**“Un passat difícil i un futur ple d'oportunitats per a tots”**

*“Es tracta d'anar junts, cadascú a la seva manera, pel mateix camí”*

de la professora Teresa San Román

I una altra si voleu del premi Nobel de Literatura  
Günter Grass:

*“Viuen en tots els països d'Europa, no miren fronteres, no volen un estat propi i han contribuït molt a la nostra cultura europea”*

### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.12

#### “Un passat difícil i un futur ple d'oportunitats per a tots”

Ara coneixerem uns poemes d'autors gitans que canten la seva vida, la seva gent... Activitat individual o petit grup.

**2A ACTIVITAT. CONEIXEM UNS POEMES D'AUTORS GITANOS**  
(ACTIVITAT INDIVIDUAL O PETIT GRUP)

#### LA PRIMAVERA

---

*Yo vengo de bondas raíces  
De raíces milenarias  
Que se pierden en el tiempo  
Pero no en la nostalgia  
En muchas noches de fiesta  
Al lado de una candela  
Los gitanos cantan y bailan  
y la luna los ilumina.*

*Tierra donde yo vengo  
De la India milenaria  
Aunque hace mucho tiempo  
Todavía queda la esencia  
Y haciendo mis canastillos*

*Espero a la persona  
Que siempre alegra mi alma  
Que siempre alegra mi sueño.*

*Quiero el sabor de tus besos  
De tus besos tan ardientes  
Y que me miren tus ojos  
Tus bonitos ojos verdes  
Que están diciendo te quiero  
Yo te quiero hasta la muerte  
Vente conmigo gitana  
Nos guiará la buena suerte.*

Lletra: Juan Antonio Salazar

---

**Mireu d'aclarir el vocabulari i el sentit** del que diuen les cançons ara que ja sabeu tantes coses del món dels gitans. Segur que amb l'ajut del professor descobriu el significat de cada vers.

### III *Activitats didàctiques*

Proposta núm.12  
“Un passat difícil i un futur ple  
d'oportunitats per a tots”

#### MUJER ROMANÍ

---

*Mujer romaní,  
Mujer sola,  
sueños abogados*

*Mujer romaní,  
mujer sola, sueñas con la libertad,  
te insultan,  
tú no les comprendes;  
ellos no te comprenden*

*Mujer romaní,  
Mujer sola,  
no es la vida que anhelabas.  
No es éste el país de tus sueños.  
Busca en ti misma  
el porqué,  
por qué así, por qué a ti.*

*¿Hay en el país,  
en los años por venir,  
un rincón todo tuyo  
donde ser como eres  
por dentro o por fuera?*

*Mujer romaní,  
Mujer sola.*

Autor: anònim; cançò gitana de l'Europa de l'Est

---

**Mireu d'aclarir el vocabulari i el sentit** del que diuen les cançons ara que ja sabeu tantes coses del món dels gitanos. Segur que amb l'ajut del professor descobriu el significat de cada vers.

### III *Activitats didàctiques*



#### Proposta núm.12 “Un passat difícil i un futur ple d'oportunitats per a tots”

##### 3A ACTIVITAT. VISITEU UNA ASSOCIACIÓ GITANA

Mireu de conèixer les persones que hi treballen i hi col·laboren. Esbrineu qui són, que fan, amb el suport de qui, el nom de l'entitat, el nombre de socis, la història de l'associació, el programa d'activitats en curs, històries i anècdotes de primera mà, paraules del caló, etc.

Podeu plantejar aquesta visita en clau periodística.

**Podeu fer entrevistes** a persones associades o responsables, i si teniu una revista escolar podeu publicar algun extracte de l'experiència i de les declaracions de les persones entrevistades. L'entrevista l'heu de preparar a classe amb l'ajut dels vostres professors.



# IV

## *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*

### Associacions gitanes:

- Federació d'Associacions d'Entitats Gitanes de Catalunya (hi ha moltes associacions gitanes en nombroses localitats catalanes que estan federades a la FAGIC que us pot facilitar adreces i contactes).
- Unió Romaní (hi ha delegacions a moltes localitats catalanes).
- Associacions gitanes locals (demaneu-ho al vostre ajuntament).
- Xhatra (associació de gitanos romanesos de Catalunya).
- Altres associacions (Enseñantes con gitanos, Fundació La Formiga, Fundació Jaume Bofill, etc).

### Bibliografia:

- Fraser, A. *Los gitanos*. Barcelona. Editorial Ariel, 2005.
- Garrido, A. *Entre gitanos y payos*. Barcelona. Flor del viento Ediciones, 1999.
- Blay Duart, F. *Cultura gitana: propuesta para un trabajo intercultural en la escuela*. Generalitat Valenciana, 1990.
- Calvo Buezas, T. *Los racistas son los otros: gitanos, minorías y derechos humanos en los textos escolares*. Madrid. Edit. Popular, 1989.

## IV *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*

- Augusto Jiménez, D. *Vocabulario del dialecto Jitano*. Sevilla, 1853. Reedició: Librerías “París-Valencia”, 1993.
- Autores diversos. *Entre la marginación y el racismo: reflexiones sobre la vida de los gitanos*, (compilació de T. San Román) 2a. edición. Edit. Alianza, 1994.
- Adarra, colectivo pedagógico (grup de mestres amb gitanos). *Cuadernos de Adarra*, núm. 31, Bilbao, Ed. Berekintza, 1990.
- Fonseca, I. *Enterradme de pie*. Barcelona. Ediciones Península, 1997.
- Ramírez Heredia, J.D. *Cartas del pueblo gitano*. Barcelona: Instituto Romanó, 1994.
- San Román, T. *La diferència inquietant*. Barcelona: Altafulla, 1994 (Servei Cultura Popular).
- *Primer Manual de Conversación en Romanò-kalò*. Unión Romaní. Barcelona, 2001. [u-romani@pangea.org](mailto:u-romani@pangea.org)
- Francesc Botey. *El gitano, una cultura folk a casa nostra*. Barcelona. Ed. Nova Terra, 1970.
- Zapata, José Luis. Dossiers propis recopilats durant la seva docència amb gitanos. Barcelona (no estan editats però són consultables).

### **Narrativa per a nens i nenes:**

- Osorio, M. Romanies. Colecció *El duende verde*. Ed. Anaya, Madrid, 1988 (novel·la adequada cicle mitjà-sup.).
- Wölfel, Ursula. *Historia de Pimmii*. Colecció *Mundo mágico*, num. 15. Ed. Noguer, Barcelona (adequat cicle sup.).
- Hindes Groome, F. *Cuentos gitanos*. Madrid. Ed. Miraguano, 1987.
- Herge. *Las joyas de la Castafiore*. Barcelona. Ed. Juventud, 1985.

## IV *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*

### Publicacions periòdiques:

- *Nevipens Romani*, notícies gitanes. Quincenal.
- *u-romani@pangea.org*
- *I Tchatchipen*. Trimestral. Ap.correos 202, 08080 Barcelona
- *Akoba Kaló*, de la Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya. Mensual. *fagicat@teleline.es*
- Interface. *Boletín del Centro de Investigaciones gitanas*. Universit  René Descartes, París.

### Filmografia:

- Consulteu la catalogació d'aptitud per a determinades edats al vostre videoclub o a l'entitat facilitadora.
- *Los Tarantos* (1962)
- *Los violines dejaron de sonar, Gitanos felices, Huida hacia el sur, Alma gitana* (l'associació juvenil La Esperanza us les pot proporcionar al tel. 983 21 01 13).

### Cine gitano actual:

- *Vengo*, Tony Gatlif
- *Latcho Drom*, Tony Gatlif (\*)
- *Swing*, Tony Gatlif (\*)
- *El extranjero loco*, Tony Gatlif
- *Tiempo de gitanos*, Emir Kusturica
- *Gato negro, gato blanco*, Emir Kusturica
- *Flamenco*, Carlos Saura
- *En busca del origen de los gitanos*, National Geographic vides
- *Chocolat*(\*)

(\*) Molt recomanable per a la primària i l'ESO.

## IV *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*

### Discografia:

- Flamenco i rumba: Camarón de la Isla, Niña Pastori, Diego “el cigala”, Tomatito, José Mercé, Duquende, El Lebrijano, Enrique Morente, Miguel Poveda, Remedios Amaya, Estrella Morente, Maite Martín, etc.
- Recopilatori *Pa saber flamenco*, Universal, 2003
- Rumba Catalana: Peret, Ai, ai, ai, Sabor de Gracia. Los patriarcas de la rumba, Rumberos catalans (Perpinyà-França), Gato Pérez, etc.
- Orígens musicals: Musafir, Gipsy's of Rajastan, etc. Pop i “fussió” flamenques: Rosario, Ketama, Las Ketchup, Azúcar Moreno, Mártires del Compás, Navajita Plateá, Calima, Los Delincuentes, Ojos de Brujo, Muchachito, ...
- Rock gitano: “Pata Negra”, Raimundo Amador, El barrio, ...
- Altres intèrprets internacionals: Gipsy Kings (Espanya-França)
- *Jazz manouch*: Django Reinhardt
- Intèrprets internacionals: Thierry Robin, Goran Bregovic, Gipsy Kings, etc.
- Música gitana dels Balcans (Romania, Sèrbia, Croàcia, Bòsnia, Bulgària, Macedònia): Taraf Haïdouks, Fanfarra Ciorcalia, Esma Razzopova, Vera Vila, Kocinar Orquesta, Saban Bajramovic, Besh o drom, Rona Hartner, etc.
- Discografia de la Romaní Chavé Bulgaria (CD autoeditat) *kjmarnal@hotmail.com*
- Discografia gitana de l'est produïda a Espanya: Romaní Chavé Bulgaria, Das Charlynes, La Orkestina, Orkestra Romà.

## IV *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*



### **Espectacles pedagògics:**

- *Ravi Xanó, un gitano de la Índia*, espectacle de teatre narratiu basat en una llegenda d'inspiració gitana. Adreçat a l'educació primària, especialment a partir de 4t curs. L'espectacle es pot realitzar en un teatret o la mateixa escola. També el podeu veure dins de la programació del Museu Etnològic de Barcelona durant tot l'any.

Aquest espectacle pertany a la trilogia *Altres Contes/Altres Pobles* que des de fa més de deu anys s'està realitzant per tota Catalunya com a campanya de sensibilització envers les altres cultures.

- Altres espectacles: *Nity i el lleó*, contes africans, i *Fàtima, la filla del carboner*, contes del Magrib.

### **Informació i contacte:**

[www.piratakim.com](http://www.piratakim.com)

[kimarnal@hotmail.com](mailto:kimarnal@hotmail.com)

## IV *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*

### Textes adjunts:

#### *Els Segadors*

himne nacional de Catalunya

---

*Catalunya, triomfant,  
Tornarà a ser rica i plena!  
Endarrera aquesta gent  
Tan ufana i tan superba!  
Bon cop de falç!  
Bon cop de falç, defensors de la terra!  
Bon cop de falç!  
Ara és hora, segadors!  
Ara és hora d'estar alerta!  
Per quan vingui un altre juny  
Esmolem ben bé les eines!  
(tornada)  
Que tremoli l'enemic  
En veient la nostra ensenya:  
Com fem caure espigues d'or,  
Quan convé seguem cadenes  
(tornada)*

lletra: Emili Guanyavents

música: Francesc Alió; a partir d'una cançó antiga

Inspirat en els fets de 1640, durant la guerra dels catalans contra Felip IV, en la que els pagesos protagonitzaren episodis importants. Himne nacional de Catalunya oficial des de 1993.

---

## IV *Bibliografia, adreces d'entitats, música, pel·lícules, espectacles pedagògics, etc*

### Textes adjunts:

*Djelem, djelem,*  
himne internacional gitano

---

*Vaig caminar, vaig caminar per llargs camins  
Vaig trobar afortunats romà (gitanos)  
Ai, romà, d'on veniu?  
Amb les tendes i els nens famolencs?  
Ai, romà, ai nois!  
També jo tenia una gran família  
Va ser assassinada per la Legió Negra  
Homes i dones van ser escuarterats  
Entre ells també nens petits  
Ai, romà, ai nois!  
Obre, Déu, les negres portes  
Perquè pugui veure on està la meva gent  
Tornaré a recórrer els camins  
I caminaré amb afortunats calós  
Ai, romà, ai nois!  
Amunt Gitanos! Ara és el moment  
Veniu amb mi els romà del món  
La cara morena i els ulls obscurs  
M'agraden tant com els raïms negres  
Ai, romà, ai nois!*

autor: Jarko Jovanic; a partir d'una cançó popular gitana de l'Europa de l'est. La lletra està inspirada en els gitanos que van ser reclusos en els camps de concentració dels nazis durant la Segona Guerra Mundial. Adoptat com a himne oficial a Londres l'any 1971, durant el 1er Congrés Gitano.

---

# V

## *Equip de treball*

### Equip de treball:

- Autor i coordinació: Quim Arnal
- Col·laboradors pedagògics: Bea García, Lourdes Carreras, Marta Carreté (música)
- Col·laboradors musicals: Toni Domènec, Romaní Chavé Bulgaria
- Il·lustracions: Anna Diogène, Santos de Veracruz
- Disseny gràfic: Marc Salinas (Cuerpodoce Estudio)
- Producció: Pirata Kim & Personatges Associats, Teatrejoc associació cultural, Produccions El Gran Mogol
- Agraïments: María Herranz, Hans Hansen, José Luis Zapata, Julio Vargas, Teresa San Roman, i a totes les persones de la llarga llista d'amics i col·laboradors que heu donat suport al projecte. També volem agrair als usuaris d'aquest material qualsevol aportació que ens ajudi a millorar-lo. Gràcies a totes i a tots.
- Contacte: Quim Arnal ([kjmarnal@hotmail.com](mailto:kjmarnal@hotmail.com))  
tel. fixe: 39 265 61 08  
tel. mòbil: 670 58 83 27



## V *Equip de treball*

- Drets d'autor:

El material d'aquesta proposta pedagògica pot ser utilitzat lliurement i tanmateix se'n poden fer còpies per al seu ús. Sempre i quan aquestes accions siguin realitzades per mestres, professors i educadors en el marc del seu treball pedagògic. Qualsevol utilització diferent a l'anterior haurà de ser comunicada als autors, propietaris del *copyright* dels continguts escrits, d'imatge, il·lustracions i de disseny, que podran autoritzar-ne el seu ús.



the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased from 10.5 million to 12.5 million, and the number of people in the public sector who are employed in health care has increased from 1.5 million to 2.5 million (Department of Health 2000).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector. One reason is that the public sector has become a more important part of the economy. Another reason is that the public sector has become a more attractive place to work. A third reason is that the public sector has become a more important part of the welfare state.

The increase in the number of people employed in the public sector has led to a number of changes in the way that the public sector is organized. One change is that the public sector has become more decentralized. Another change is that the public sector has become more market-oriented. A third change is that the public sector has become more customer-oriented.

The increase in the number of people employed in the public sector has also led to a number of changes in the way that the public sector is funded. One change is that the public sector has become more dependent on government funding. Another change is that the public sector has become more dependent on private funding. A third change is that the public sector has become more dependent on user fees.

The increase in the number of people employed in the public sector has also led to a number of changes in the way that the public sector is managed. One change is that the public sector has become more professionalized. Another change is that the public sector has become more bureaucratic. A third change is that the public sector has become more hierarchical.

The increase in the number of people employed in the public sector has also led to a number of changes in the way that the public sector is evaluated. One change is that the public sector has become more subject to external evaluation. Another change is that the public sector has become more subject to internal evaluation. A third change is that the public sector has become more subject to self-evaluation.

The increase in the number of people employed in the public sector has also led to a number of changes in the way that the public sector is perceived. One change is that the public sector has become more respected. Another change is that the public sector has become more valued. A third change is that the public sector has become more appreciated.

The increase in the number of people employed in the public sector has also led to a number of changes in the way that the public sector is viewed. One change is that the public sector has become more visible. Another change is that the public sector has become more accessible. A third change is that the public sector has become more transparent.